

Räpina poldri linnuhoiuuala



Natura 2000

Natura 2000 on üleeuroopaline looduskaitsealade võrgustik, mille eesmärk on tagada haruldaste või ohustatud lindude, loomade ja taimede ning nende elupaikade ja kasvu-kohtade säilimine. Euroopa Liidu liikmesmaana peab ka Eesti korraldama Natura 2000 võrgustiku moodustamise ja valitud aladel tagama loodusväärtuste kaitse. Tegemist ei ole kindlasti pealesunnitud „euroasjaga“, vaid kõik välja valitud alad on olulised ka Eestile ja meile endile.

Juba 26. aastapäeva tähistav linnudirektiiv ja loodusdirektiiv moodustavad Euroopa Liidu liikmesriikides ühtse eeskirjakogumi loodusliku mitmekesisuse kaitsmiseks. Loodusdirektiivis määratletud Natura 2000 võrgustiku puhul on tegemist kõige olulisema vahendiga, mille abil Euroopa Liit püüab oma liikmesriikides säilitada loodusliku mitmekesisuse ka tulevastele põlvetele.

Väärtuslikumate linnualade väljaselgitamist alustas Eesti Ornitoloogiaühing juba 90ndate aastate keskel. Räpina poldril viidi inventuurid läbi aastatel 1999-2001. Siin esineva rikkaliku linnustiku ja haruldaste liikide tõttu kuulub Räpina polder rahvusvahelise tähtsusega linnualade nimestikku ning arvati ühtlasi ka Natura 2000 võrgustiku eelvalikualaks. Seejuures arvestati ka ala minevikku põllumajandusmaana ning võimalikke arenguid tulevikus. Räpina poldri kinnitas praegustes piirides Natura-ala Vabariigi Valitsus 2004. aastal. 14. juuli 2005. a määrus nr 183-ga võttis Vabariigi Valitsus Natura-ala väärtuste kaitseks kaitse alla Räpina poldri hoiuala.



▣ *Mustviires*

Muutuvad põllumajandusmaastikud

Nii üllatav, kui see ka ei tundu, ei ole meil ja ka mujal Põhja-Euroopas kõige liigirikkamad elupaigad puutumatud kõnnumaad, vaid hoopis aegade pikkuse traditsioonilise põlluviljelusega kujundatud karjamaad ja niidud.

Niitude laialdane kadumine on üks olulisemaid Põhja-Euroopa loomastiku ja taimestiku mitmekesisust mõjutavaid tegureid. Ökoloogilises mõttes väga lühikese ajaga, kõigest viimase 100 aasta jooksul on niitude kogupindala kahanenud vaid 1%-ni oma kunagisest tasemest. Haritavatel põllumaadel toimunud muutused on olnud eriti radikaalsed alates 1950. aastatest, mil mehhaniseerimine ja kemikaalide laialdane kasutuselevõtt põllumajanduse põhjalikult ümber kujundasid. Seetõttu on poollooduslike põllumajandusmaastikega seotud elupaikade vähenemine ja ühtaoliseks muutumine mõjutanud nii linde kui putukaid, eriti märkimisväärselt aga taimestikku.

Viimasel poolel sajandil tehtud järsud kannapöörded põllumajanduses on seda liigirikkust kõigutanud ka Räpina poldril. Kui nõukogude perioodi intensiivne suurtootmine tekitas

kõikjal monotoonseid ja liigivaeseid alasid, siis põllumajanduse hääbumine 90ndatel aastatel andis uue võimaluse eelkõige lindudele. Tekkinud märke loodusliku ilmema rohumaad on sobivad elupaigaks paljudele lindudele ja seetõttu nende liigirikkus kasvab oluliselt. Viimastel aastatel on Räpina poldril kindlaks tehtud juba 130 pesitsevat



linnuliiki ning lisaks veel 50 toitekülalist ja läbirändavat linnuliiki. Selline liigirikkus on märkimisväärne kogu Eesti mastaabis. Seoses avanenud Euroopa Liidu põllumajandustoetustega on nüüd aga jälle päevakorral põllumajandusliku tootmise intensiivistumine. See toob endaga paratamatult kaasa nii põllumajandusmaastiku mosaiiksuse, liikidele sobivate

elupaikade kui ka linnustiku mitmekesisuse olulise vähenemise. Nii võivad põllumajandusalad muutuda taas monotoonseteks ja looduslikult vaesteks sarnaselt nõukogude perioodiga ja praegu enamuses Euroopas nähtavaga.

Räpina poldri kaitset väärivad linnud

Linnudirektiivi I lissasse kantud ehk üle-euroopalise tähtsusega linnuliike on viimasel kahel aastal Räpina poldril kohatud kokku 43. Arvukamad pesitsejad neist on naerukajakas, väikekajakas, mustviires ja rukkirääk. Haruldasematest lindudest on siin endale elupaiga leidnud hüüp, tutkas, sooräts ja väike-konnakotkas.



▣ *Tutkas*

Poldri üheks olulisemaks liigiks on rukkirääk, kes mujal Põhja-Euroopas on hääbuv liik, kuigi veel 20. sajandi algul oli ta regiooni kultuurmaastiku tunnusliigiks. Peamiselt tuntakse teda ikka hääle järgi, sest seda virka jalameest ja jooksat ei suuda tavaliselt isegi tubli jahikoer nii kitsikusse ajada, et ta lendu tõuseks. Intensiivse põllumajanduse, niitude kadumise ja märgalade kuivendamise tõttu on rukkirääk haruldaseks muutunud. 20. sajandi jooksul kadusid räägud näiteks Taanist peaaegu täielikult, Šotimaal, Norras, Soomes ja Rootsis tabas populatsiooni tohutu langus. Eestis on see liik veel küllaltki arvukas, kuid ka siin on täheldatud arvukuse langust. Räpina polder on aga teadaolevalt Eesti kõige parem rukkirääguala.



▣ *Rukkirääk*

Rukkiräägu säilimiseks on siin vajalik ka niiskemate rohumaade säilitamine ja nende niitmine suve teisel poolel.

Teine hoiuala olulisem linnuliik, mustapäine väikekajakas kaob



▣ Väikekajakas

enamike inimeste jaoks naerukajate sekka ära ja seepärast teda hästi ei tuntiagi. Alles terasemal vaatlemisel on lennus näha väikekajaka tumedad tiivaalused. Sarnaselt kajakatega pesitsevad poldri märjemates kohtades kolooniatena ka nende lähisugulased mustviired. Kuna tema sulestikus valitsevad tumedad toonid, tunneb rahvas teda ka musta veepääsukese ja musta kajaka nime all.

Nii väikekajakad kui mustviired on osavad lendajad ning teevad roostiku kohal putukaid jahtides osavaid kukerpalle ja käänaku. Erinevalt naerukajakatest ei kohta

neid linde aga enamasti põldudel ega majade ümbruses. Nii mustviirele kui väikekajakale on Räpina polder väga oluliseks pesitsuskohaks Eestis. Nende lindude arv väheneb Eestis ja kolooniad kaovad. Räpina poldril võib aga pesitseda isegi kuni 10% kogu Eesti väikekajakatest ja mustviiretest. Nende liikide säilimiseks on vajalikud märjad ja üleujutatud rohumaad.

Polder on väga tähtis ka läbirändavatele lindudele, kes teevad siin lühemaid või pikemaid peatusi. Kevadel annavad tooni haned. Esimesed rabahaned saavad märtsi lõpul ja viimased lahkuvad alles mai keskpaiku. Kõige arvukam on suur- laukhani, kelle arvukus võib ulatuda kuni 9000 isendini. Märjade rohumaade tõttu peatub siin ka palju kurvitsalisi ja partlasi. Läbi poldri kulgeb ka värvuliste rändete. Sügisel kulmineerub läbiränne septembri teisel poolel. Arvukamad on värvulised, eesotsas metsvindiga, rohkesti kohtab ka kaelustuvi, sookurget ja kiivitajat. Sügise jooksul rändab Räpina poldril läbi üle miljoni linnu. Rändlindude peatuspaikade säilimiseks on vajalik ala hooldamine ning kevadiste märgalade olemasolu, samuti põõsastiku ja puistute säilimine.

Looduskaitse Natura 2000 võrgustiku alal

Natura 2000 võrgustiku aladel on linnu- ja loodusdirektiivi ette määratud vaid tegevuse eesmärgi: neil aladel tuleb tagada liikide ja elupaikade looduskaitsele soodne seisund. Millisel viisil seatud eesmärk täidetakse, on iga liikmesriigi otsustada. Eestis tagatakse väljaspool kaitsealasid asuvate Natura-alade väärtuste säilimine vastavalt looduskaitseadusele neil püsilupaikade või hoiualade moodustamisega. Vastavalt Räpina poldri iseloomule on siin moodustatud hoiuala, mis on kõige leebem kaitseala vorm.

Looduse kaitse iseenesest tähendab alati ka mõnede loodusvarade kasutusala või tegevuste välistamist või piiramist. Looduskaitse on sageli olemas vastuolu alge, olgu küsimus majanduslikes eesmärkides või maakasutusega seonduvates õigustes ja ootustes. Siiski on sageli ka hoopis vastupidine olukord, kus ala väärtuste säilimiseks on inimese pidev tegevus suisa vajalik. Sellisteks aladeks on poollooduslikud rohumaad nagu seda on ka suur osa Räpina poldrist. Et säilitada siin olemasolevaid väärtusi, tuleb arendada mõõdukalt

põllumajandust, rohumaad pidevalt niita või karjatada. Seda on vajalik teha läbimõeldult ning igapäevaste põllutööde planeerimisel tuleb arvestada ka sealse elustikuga. Tehtud otsused mõjutavad kogu põllumajandusmaastiku elustikku, kuna põllukultuuride valik, majandamise viis, intensiivsus ja aeg mõjutavad linnustikku oluliselt.

Looduskaitse Räpina poldri hoiualal

Vastavalt looduskaitseadusele tuleb hoiualadel tagada sealsete väärtuste pikaajaliselt soodne seisund. Et täpsustada, milline on konkreetse ala soodne seisund ning millised tegevused ja majandamisvõtted on vajalikud selle seisundi säilitamiseks, koostatakse alale kaitsekorralduskava. See kava on hoiuala kaitse korraldajale aluseks tegevuste planeerimisel. Põlvamaa keskkonnateenistuse poolt on praeguseks koostatud Räpina poldri hoiuala kaitsekorralduskava esimene versioon, mis on üle antud keskkonnaministariumile, kes peab sellele määrama retsenseerija. Seejärel toimuvad kaitsekorralduskava avalikud arutelud, kus püütakse leida lahendused probleemsematele küsimustele.

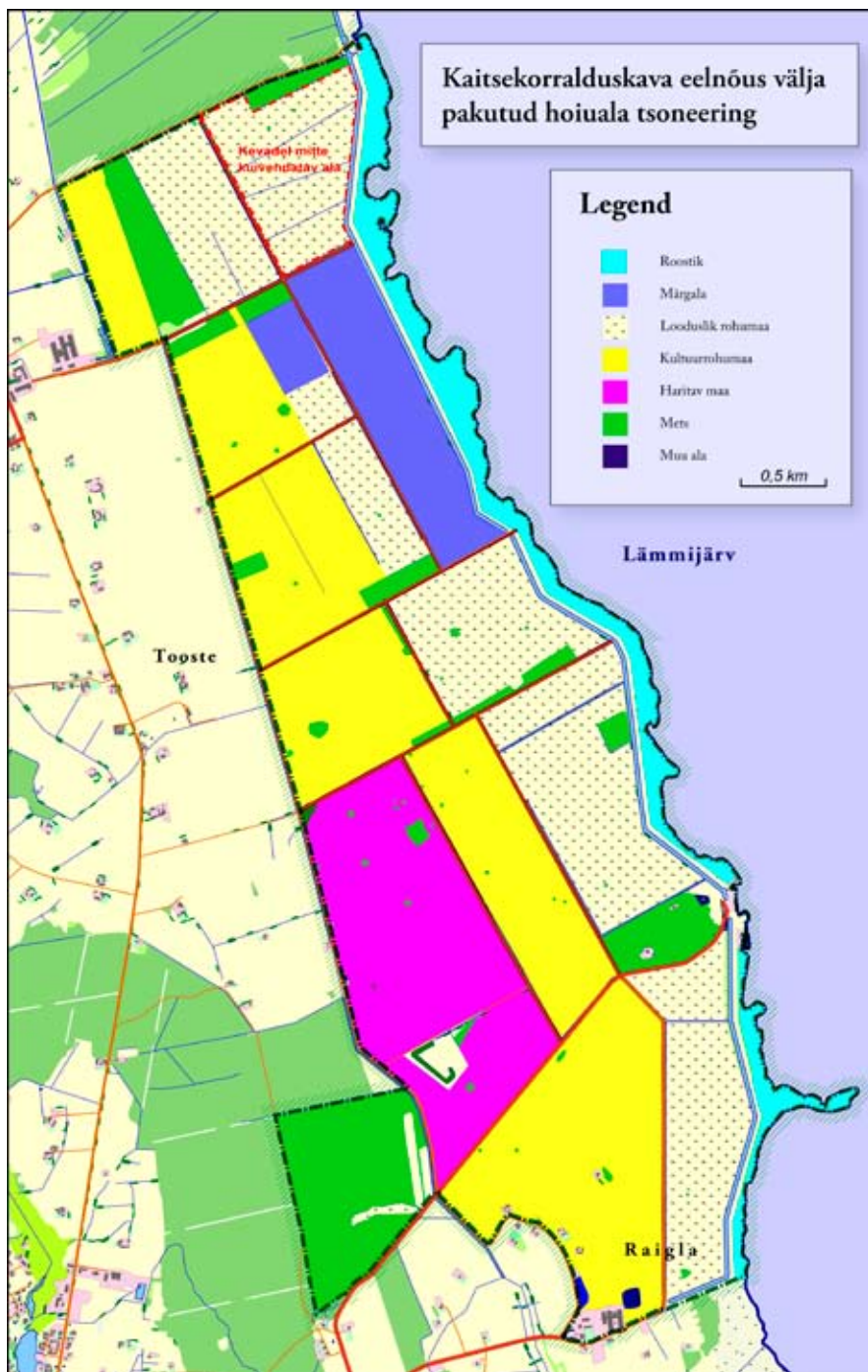


Räpina poldri hoiuala kaitse korraldajaks on Põlvamaa keskkonnateenistus.

Linnustikule soodsa seisundi ning maastikulise mitmekesisuse tagamiseks Räpina poldril on vajalik säilitada erinevaid olemasolevaid elupaigatüüpe ja kooslusi. Olulisimaks on rohumaade ja märgalade optimaalse pindala tagamine ja neil säästlike majandamisvõtete rakendamine. Samuti on vajalik säilitada metsatukkasid (sh. ka üleujutatud ja kuivanud metsad), puudegrupe, maaparandushunnikuid ja kraavideäärseid võsaribasid. Erinevate majandamispiirkondade määratlemiseks on valmivas Räpina poldri hoiuala kaitsekorralduskavas koostatud tsooneringukaart. Sellega on määratletud erinevad poldri piirkonnad, nende soodne seisund ja vajalikud majandamistingimused, mis tagavad looduslike väärtuste säilimise kogu poldril.

Tänu ekstensiivsele majandaminele on idapoolsetel niisketel rohumaadel välja kujunenud poollooduslikule rohumaale omane taimkate. Nende rohumaade majandamisel on eelistatud karjatamine ja sobivateks kariloomadeks on lihavedel, hobused või lambad. Loomade poolt madalmuruseks püüatud alad, kõrgemad rohutudud ja märjemad lohud loovad suurepäraseid eeldused looduslikule mitmekesisusele. Seetõttu on karjamaad oluliseks elukeskkonnaks paljudele lindudele ning karjatamisega kaasnev suur putukate hulk suurendab nende toidubaasi veelgi. Sobivaks koormuseks on 0,2-1,2 loomühikut hektaril. Ülekarjatamist tuleb kindlasti vältida.

Peaaegu sama efektiivne on ka rohumaade niitmine. Siin on kõige olulisem selle ajastamine ja õige niitmistehnika valik. Liiga varajane ja sage niitmine mõjutab oluliselt elustikku. Esimene niide tuleks teha ajal, mil lindude pojad on kasvanud piisavalt suureks, et masina



est ära liikuda. Vastasel korral linnupojad lihtsalt purustatakse masinaterade vahel. Eestis on esimese niite sobivaks ajaks keskmiselt 15. juuli. Niita tuleks keskelt välja-poolse või servast serva ja sellisel kiirusel, et ohtu sattunud linnud-loomad suudaksid liikuda ohutusse paika. Lisaks on niiduki tera kõrgus soovitatav valida selliselt, et see liiguks emaslindudest ja poegadest kõrgemal, soovitatavalt 12-15cm. Rohumaade hooldamisel tuleks võimalusel vältida nn. purustaja kasutamist, kuna see vigastab suurel hulgal väikesi loomi ja linde. Samuti on rohumaade mitmekesisuse säilimiseks väga vajalik heina koristamine peale niidet.



Kogu poldril tuleks majandamise käigus kindlasti alles jätta ka seal kasvavad üksikud põõsad ja põõsagrupid. Need on lindudele ja loomadele oluliseks varjupaigaks nii röövlomade kui ka masinate eest.

Haritaval maal on eelistatud kultuurideks oder, nisu ja rukis ning võimalusel tuleks vältida pestitsiidide ja taimekaitsevahendite kasutamist.

Toetused Natura-aladel

Loodussäästlik ja traditsiooniline põllumajandus ning karjakasvatus saavad lisatuge Natura võrgustiku aladel. Riik toetab Keskkonnaministeeriumi vahendusel poollooduslike rohumaade taastamist, niitmist ja karjatamist alates 2001. aastast. Toetust väljastatakse maaomanikule või rentnikule, selleks tuleb vastavasisuline taotlus esitada Põlvamaa keskkonnateenistusse. Kuna riigipoolsete rahaliste vahendite hulk on piiratud, eelistatakse neid taotlejaid, kes hooldavad eelkõige prioriteetseid rohumaad. Prioriteetsed alad määratakse kaitsekorralduskava tzoneeringuga. Alates 2006.a. hakatakse Räpina poldri hoiualal seniste tellitud loodushoiutööde asemel rohumaade hooldajatele lepinguliste tööde eest maksma loodushoiutoetust, mis on tulumaksuvaba. Hooldustöödega kaasnevad üksikasjad nagu koht, tööde maht ja kvaliteedinõuded lepitakse hooldaja ja keskkonnateenistuse vahel kokku sellekohases kirjalikus lepingus. Infot hooldustoetuste kohta saab Põlvamaa keskkonnateenistusest.



▣ Hüüp

Tulevikus on oodata, et põllumajandustoetuste kaudu hakatakse üha enam toetama loodussõbralikku majandamist Natura-aladel.



Voldiku väljaandmist finantseeris Euroopa Komisjon
LIFE-Nature projekt “Natura 2000 biotoopide kaitse
Räpina poldril” raames



Tekst: Tarmo Evestus, Riho Kinks

Fotod: Arne Ader, Aivar Leito, Anneli Palo, Tarmo Evestus

Joonistused: Kertu Tuberg , Andre Evestus

Kaart ja kujundus: OÜ Bubo

© Põlvamaa keskkonnateenistus 2005

www.envir.ee/rapinapolder